

Primorsko-goranska županija

Priroda
Javna ustanova
za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode

Mladi bjeloglavi sup pronađen iscrpljen podno
Creskih litica fotografiran tijekom oporavka u volijeri
oporavišta u Belom. Foto: Patrik Krstinić

BJELOGLAVI SUPOVI

Početakom 20. stoljeća bjeloglavi supovi bili su rasprostranjeni na području cijele Hrvatske, a danas gnijezde još samo na kvarnerskim otocima Cresu, Krku, Plavniku i Prviću.

Patrik Krstinić, prof. biol.

Mr. sc. Marko Randić, dipl. ing. biol.

Razvojem ljudske civilizacije čovjek sve brže mijenja okoliš, a biljke i životinje prisiljene su prilagoditi se na novonastalu situaciju ili su osuđene na izumiranje. Među kralježnjacima, možda najbolje primjere fleksibilnosti, ali i osjetljivosti na galopirajuće promjene u okolišu pokazuju ptice. Mnoge vrste u potpunosti su se prilagodile novim staništima, naročito onim gradskim. Primjerice, populacije golubova, vrana i galebova u strahovitom su porastu, primarno zahvaljujući dostupnosti hrane i prostora za gniježđenje. S druge strane, znatno

U razdoblju svojevrsnog puberteta (prvih 5-6 godina) mladi supovi napuštaju matičnu koloniju i kreću u svoje lutanje, odnosno migraciju. Najveće lutanice Kvarnerske populacije bjeloglavih supova su sup Oštro, zabilježen u Švedskoj i sup Leđni Zlajo, zabilježen u Čadu. Foto: Mladen Stipanović

je više primjera gdje su populacije ili cijele vrste dovedene do ruba izumiranja. Jedan od takvih primjera u Republici Hrvatskoj je populacija bjeloglavih supova.

Početak 20. stoljeća bjeloglavi supovi bili su rasprostranjeni na području cijele današnje Republike Hrvatske. Tada je bilo poznato više od 30 gnjezdilišta, u Slavoniji od Papuka do Vukovara, u Istri na Učki, u Primorju u zaleđu Crikvenice, zatim na Velebitu, Paklenici, kanjonima Krke, Krnjeze i Zrmanje, na ušću Nereve, te na sjeveru Dubrovačkog primorja. Osim na kopnom dijelu supovi su gnijezdili na 11 jadranskih otoka: Cresu, Lošinju, Plavniku, Krku, Rabu, Prviću, Sv. Grguru, Golom, Pagu, Dugom otoku i Braču. Danas supovi gnijezde još samo na kvarnerskim otocima Cresu, Krku, Plavniku i Prviću, a njihova populacija broji oko stotinjak parova. Uzrok ovakve drastične redukcije brojnosti i rasprostranjenja najvećim dijelom leži u gospodarskim promjenama koje su tijekom 20. stoljeća zahvatile cijelu Europu pa tako i naše krajeve. Stanovništvo napušta ruralne sredine i migrira u gradove, a preostalo stočarstvo mijenja se iz ekstenzivnog uzgoja na slobodnim pašnjacima u intenzivni uzgoj u kontroliranim uvjetima zatvorenih ili ograđenih prostora. Osim toga, napretkom farmakologije i veterine životinje se dohranjuju i liječe različitim suplementima i lijekovima pa je njihov mortalitet u prirodi značajno smanjen. Ove promjene smanjile su dostupnost hrane bjeloglavim supovima što se negativno odrazilo na brojnost populacije, a kvarnerski su otoci ostali jedini prirodni refugiji za nekoliko desetaka parova bjeloglavih supova. Premda je brojnost stoke i na kvarnerskim otocima bila u opadanju (početkom 20. stoljeća broj ovaca na otoku Cresu bio oko 60.000, a danas je tek oko 15.000), zbog zadržavanja tradicionalnog ovčarstva supovi su ovdje ipak uspjeli pronaći određenu količinu hrane.

Krajem 60-tih godina prošlog stoljeća pojavljuje se inicijativa za osnivanjem zaštićenih područja unutar kojih bi se zakonom zaštitila preostala gnjezdilišta bjeloglavih supova na kvarnerskim otocima.

Rezervati obuhvaćaju obalne litice na kojima se nalaze gnjezdilišta i odmarališta bjeloglavih supova, no i ostale ptice grabljivice gnijezde, ili koriste rezervate kao svoje stanište, pa je u njima moguće vidjeti i sivog sokola, običnu vjetrušu, škanjca mišara i osaša, sovu ušaru i dr. Strme litice dom su i gavrana, čavki, modrokosa i morskih vranaca. Tijekom 80-tih godina započelo je redovito istraživanje i praćenje kvarnerskih supova, te provođenje određenih mjera zaštite što je u konačnici dovelo do postupnog porasta broja parova s nekadašnjih 50 – 60 na današnjih 100 – 110.

Gnijezdo na litici iznad mora predstavlja težak izazov za mlade supove koji pri svojim prvim

Osobna iskaznica | Autor: Biljana Ječmenica

Životni vijek	40 – 50 godina
Raspon krila	235 – 280 cm
Visina	93 – 110 cm
Težina odrasle jedinke	6 – 12 kg
Broj pilića u gnijezdu	1
Procjena brojnosti Kvarnerske populacije	100 parova

Prehrana Isključivo strvine uginulih krupnijih divljih ili domaćih životinja poput ovaca, svinja, konja, magaraca, goveda te manjih sisavaca.

Posebni ornitološki rezervati proglašeni prvenstveno radi zaštite gnijezdeće populacije bjeloglavih supova. Foto: Mladen Stipanović

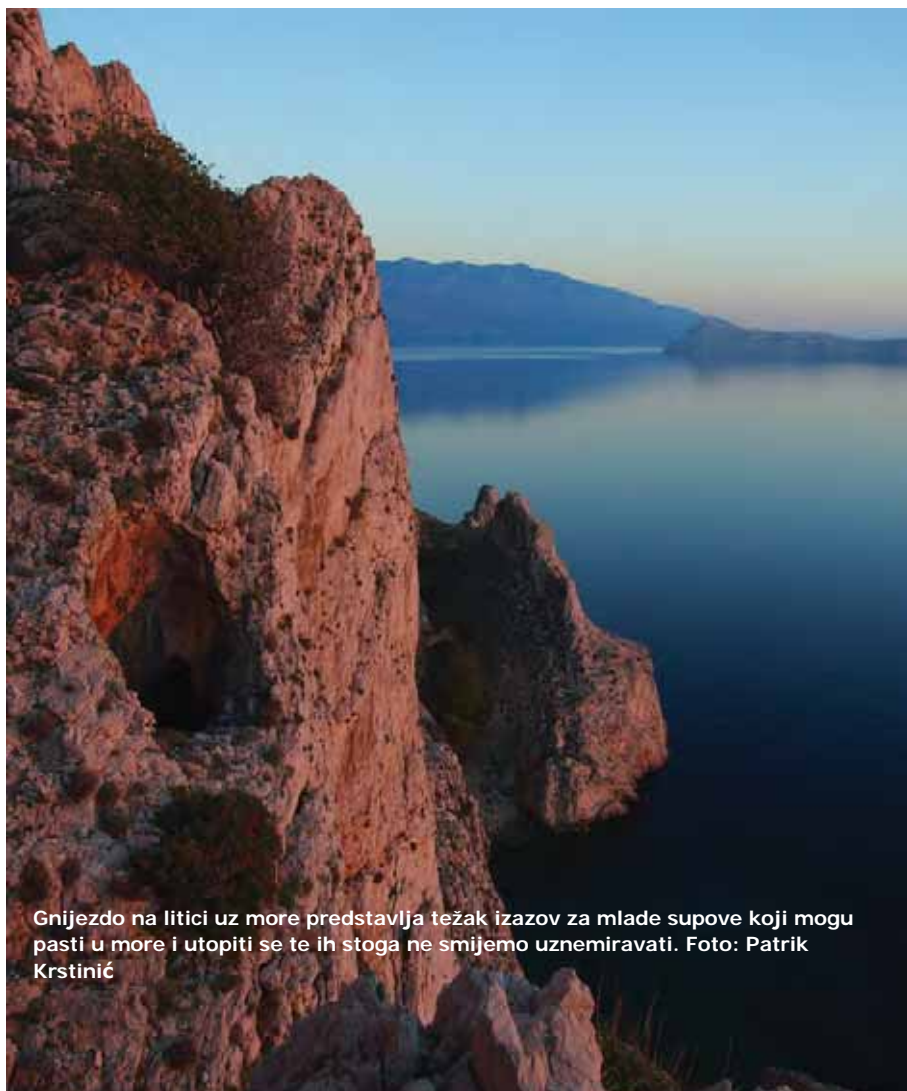
letovima uslijed uznemiravanja, mogu pasti u more i utopiti se. Zbog učinkovitije zaštite bjeloglavih supova, u mjestu Beli na Cresu 1993. je osnovano oporavilište za bjeloglave supove u sklopu Eko-centra "Caput-insulae", odnosno istoimene udruge pod vodstvom dr. sc. Gorana Sušića, koje je djelovalo do kraja 2012. godine. Oporavilište je najvećim dijelom prihvaćalo upravo iscrpljene mlade supove pronađene podno litica kvarnerskih rezervata koji su nakon oporavka, puštani na slobodu. Eko-centar "Caput insulae", djelujući u domeni neposredne zaštite prirode, pružao je u isto vrijeme i jedinstven turističko-edukativni sadržaj za domaće i strane posjetitelje. Prestanak aktivnog djelovanja Eko-centra kao i premještanje oporavilišta za supove na područje Grada Senja, rezultirao je gubitkom specifičnog otočnog sadržaja, koji je u godinama svog postojanja dodatno "brendirao" otok Cres kao područje izuzetnih prirodnih vrijednosti i bogate kulturno povijesne baštine. Primorsko-goranska županija, u suradnji s Gradom Cresom, inicirala je u veljači 2014. godine aktivnosti u cilju ponovnog uspostavljanja oporavilišta za bjeloglave supove na istoj lokaciji. Novo osmišljeni Centar za posjetitelje – Beli, službeno je otvoren u srpnju 2016. godine, a za nositelja i koordinatora svih aktivnosti

Prvo zaštićeno područje gnjezdilišta

Prvo zaštićeno područje gnjezdilišta bjeloglavih supova proglašeno je 1969. godine na otoku Krku. Upravo taj rezervat "Glavine - Mala luka" bio je prvi ornitološki rezervat u svijetu s ciljem zaštite bjeloglavih supova. Nakon njega, proglašeno je još tri ornitološka rezervata: Posebni rezervat "Otok Prvić", te Posebni rezervati "Fojiška – Pod Predošćica" i "Mali bok – Koromačna" na Cresu.

Najveći dio kvarnerske populacije

Najveći dio kvarnerske populacije bjeloglavih supova gnijezdi na Cresu, otoku iznimne bioraznolikosti i posebne ornitološke vrijednosti. Na otoku prebiva više od 200 vrsta ptica, među kojima i ugrožene vrste ptica poput surog orla i orla zmijara. Od svih jadranskih otoka, upravo na Cresu boravi najviše ptica gnjezdarica, čak 99 vrsta. Kvarnerska populacija bjeloglavih supova jedinstvena je u svijetu jer parovi svoja gnijezda svijaju na liticama neposredno iznad mora.

Gnijezdo na litici uz more predstavlja težak izazov za mlade supove koji mogu pasti u more i utopiti se te ih stoga ne smijemo uznemiravati. Foto: Patrik Krstinić

zadužena je Javna ustanova "Priroda", županijska Ustanova čija je osnovna djelatnost upravljanje zaštićenim dijelovima prirode i ekološkom mrežom Natura 2000 na području Primorsko-goranske županije. Tijekom prvih nekoliko mjeseci rada u oporavište je pristiglo 5 supova. Svih 5 jedinki su mladi supovi pronađeni iscrpljeni podno litica rezervata, te su nakon višemjesečnog oporavka uspješno pušteni u prirodu.

Zaštita prirode najčešće se promatra kroz antropogenu prizmu pa je na taj način lakše objasniti i osnovne razloge zaštite bjeloglavih supova. Premda se oni često isprepliću, pojednostavljeno se mogu sažeti u tri osnovne

kategorije: ekološki, ekonomski i kulturološki. Bjeloglavi supovi zauzimaju ekološku nišu strvinara. Jedući strvine ovaca, supovi imaju ulogu svojevrsne "higijeničarske službe". Oni sprečavaju eventualne zdravstveno-higijenske probleme pa je upravo to osnovni ekološki razlog njihove zaštite. S druge strane, supovi predstavljaju jedinstveni turistički brend otoka Cresa što ekonomski opravdava njihovu zaštitu. Unatoč opravdanim ekološkim i ekonomskim argumentima, kulturološki razlozi zaštite bjeloglavih supova možda su najizraženiji. Ovi karizmatični vladari zračnih struja oduvijek su bili prisutni u kulturi ljudi s kojima su dijelili životni prostor, pa su tako na Cresu

Ženka u razdoblju između siječnja i ožujka polaže jedno jaje iz kojega izlazi mali paperjasti ptić koji ostaje u gnijezdu gotovo četiri mjeseca. Foto: Ivana Rogić

Osnovni ekološki razlog njihove zaštite

Bjeloglavi supovi jedući strvine ovaca i drugih životinja, imaju ulogu svojevrsne "higijeničarske službe". Oni sprečavaju eventualne zdravstveno-higijenske probleme pa je upravo to osnovni ekološki razlog njihove zaštite.

Zbog zadržavanja tradicionalnog ovčarstva supovi ipak uspijevaju pronaći određenu količinu hrane. Foto: Patrik Krstinić

1 Novo otvoreni Centar za posjetitelje – Beli smješten je u zgradi stare područne škole u Belom. Foto: Javna ustanova "Priroda"

2 U sklopu Centra za posjetitelje – Beli, JU Priroda je uspostavila hranilište za supove na izdvojenom lokalitetu. Foto: Javna ustanova "Priroda"

supovi opjevani u creskim pjesmama, dio su narodnih pričanja i legendi, a postali su i dijelom creskih plemićkih grbova. Zato se može reći da zaštita bjeloglavih supova nadilazi zaštitu prirode i ulazi u sferu zaštite kulturnog dobra. Konačno, naša moralna obveza prema budućim generacijama je sačuvati što raznolikiju prirodnu baštinu, baštinu u kojoj bjeloglavi supovi zauzimaju posebno mjesto. ■

SLIKE

Patrik Krstinić
Mladen Stipanović
Ivana Rogić
Biljana Ječmenica